????????? ?? ??????????? ????????-??????????? ???????? ??????’? ? ??????? ????????

Description

Впродовж століть, між Україною та Польщею розвинулися складні взаємозалежності, аж поки останні геополітичні події та зростаюча роль Росії в регіоні не призвели до поглиблення співпраці між двома країнами, зміцнення їх солідарності, не ігноруючи при цьому їх відмінностей.

Остап Кушнір — дослідник та викладач політичних наук Університету Лазарського (Польща) та Університету Ковентрі (Великобританія), а також спеціаліст із політичних режимів у країнах Центральної та Східної Європи. Він щойно опублікував разом з Олександром Панкєєвим колективну працю *Meandering in Transition: Thirty Years of Reforms and Identity in Post-Communist Europe*. Уродженець України, у цьому інтерв’ю він представляє свій аналіз еволюції сучасних польсько-українських відносин.

Які найбільш значущі події відбулися у польсько-українських відносинах останім часом?

На мою думку, курс сучасної польської політики щодо України можна найкраще охарактеризувати як “утеча від доктрини Гедройця, але нездатність цього зробити.” Згадану доктрину впровадило коло післявоєнних інтелектуалів на чолі з Єжи Гедройцем, головним редактором мейнстрімного журналу *Kultura*. Якщо коротко, то доктрина гласить, що польський уряд повинен шукати примирення зі своїми сусідами та позбутися ревізіонізму у відношенні до України, Литви та Білорусі. Більше того, Польща має надати дружню підтримку цим державам та зміцнити їх зв’язки із Заходом, щоб обмежити російські імперіалістичні абміції. Сам Гедройць стверджував, що незалежна Польща не існуватиме без незалежної України (“*Bez niepodległej Ukrainy nie ma niepodległej Polski*”).

У цьому світлі, з одного боку, сучасна Польща намагається налагодити взаємовигідну співпрацю з Україною (яку вона також намагається “координувати” задля “спільного блага”) і самопроголошує себе (небезпідставно) найбільшим адвокатом України на Заході. З іншого боку, Україна переживає свою унікальну посткомуністичну трансформацію з численними розворотами у внутрішній та зовнішній політиці, які можуть йти врозріз із цілями її західного сусіда і створити для нього несподівані виклики. Крім того, активна та успішна східна політика приносить польським політичним акторам скромну користь. Пріоритетуючи співпрацю з Україною (замість, наприклад, Німеччини чи США), уряди та партії ризикують дуже швидко втратити виборчі симпатії. І, нарешті, у своїй зовнішній політиці, Польща грає в сьогодні в “команді ЄС.” Не всякі рішення Брюсселя щодо України сприймаються у Варшаві з ентузіазмом. Якщо таке стається, Польща займає нейтральну позицію щодо України й намагається не виглядати “поганим сусідом.”

Підбиваючи підсумки, сучасні польсько-українські відносини залежать, здебільшого, від трьох основних факторів:

1) співпадіння політичних ініціатив Брюсселя з національними/політичними цілями Варшави;

2) цілеспрямованість наближення України до Західних стандартів (тобто ефективність демократизації, якість впровадження ринкових та законодавчих реформ, тощо);

3) інтенсивність російської антипольської діяльності (або антиукраїнської діяльності, що становить загрозу для Польщі).

Політична карта, яка сьогодні добре працює для польських еліт — тобто, веде до посилення їхньої виборчої підтримки — це історія. Важливість останньої підкреслював український публіцист Богдан Осадчук ще у 1990-х роках. Багато жителів Польщі вимагають справедливості за злочини, скоєні українськими силами опору у 1940-х роках, а також ностальгують за втраченими територіями, які належали до польського суверенітету в міжвоєнний період. У свою чергу, українці не надто стурбовані цими питаннями, особливо жителі східної та південної частин країни. Натомість вони схильні “забути все” і пробачити полякам їхню імперську та репресивну політику, що сягає часів Середньовіччя. Українці ставлять пріоритетом вибудовування добросусідських відносин (майже) з нуля.

У світлі вищезазначеного слід розглядати нещодавню дискусію між президентами Володимиром Зеленським та Анджеєм Дудою щодо вшанування пам’яті польських та українських жертв із середини 20 століття, а також напруженість між українськими та польськими Інститутами національної пам’яті.

Інші питання, які впливають на сучасний польсько-український порядок денний, — це енергетичні відносини, відновлення територіальної цілісності України, розвиток транскордонної інфраструктури, інтеграція України до європейських та трансатлантичних структур та пом’якшення наслідків пандемії COVID-19 (Польща знана з продажів великої кількості вакцин Україні та вакцинації громадян України на її території, зокрема робочих мігрантів під час перетину кордону). Також варто підкреслити, що станом на 2020 рік, Польща стала третім за величиною торговим партнером України (після Китаю та Німеччини).

Окремо слід згадати роль Польщі в інавгураційному саміті Кримської Платформи (започаткований Україною механізм повернення анексованого півострова до її суверенітету шляхом координації зусиль її союзників) та урочистому параді, присвяченому 30-річчю незалежності України. На обох заходах, які відбулися 23-24 серпня 2021 року, Польщу представляв президент Дуда. Під час саміту, польська сторона підтримала необхідність подальшого тиску на Росію та ретельніший моніторинг її діяльності на півострові. Під час параду незалежності, польські війська пройшли разом з українськими вздовж Хрещатика, головної вулиці Києва, а польські винищувачі F-16 пролетіли над містом. Репрезентація Польщі на параді була одною з найпотужніших (якщо не найпотужнішою) серед всіх європейських держав.

Однак, чесно кажучи, ситуація в Білорусі стоїть набагато вище у сучасному порядку денному зовнішньої політики Польщі, ніж відносини з Україною. Не згадуючи вже про внутрішньополітичні проблеми в Польщі, перш за все про кризу правлячої коаліції, яка відсуває відносини з Україною глибше у тінь політичної уваги.

Які цілі переслідує сьогодні Польща в регіональній політиці і яка відводиться роль Україні?

Сучасна Польща веде обережну та витончену геополітичну гру: вона використовує структури ЄС та НАТО, щоб перетворитися на регіонального лідера (особливо починаючи з 2015 року, коли консервативна партія *Право і Справедливість* прийшла до влади). Яскравим прикладом цієї гри є Ініціатива Трьох Морів (ІТМ). Згадана Ініціатива дозволяє швидше й ефективніше розподілити кошти ЄС на побудову транспортної інфраструктури, систем зв’язку та постачання енергії на осі Північ-Південь, від Нордичних країн (Естонія) до Середземномор’я (Хорватія). Польща знаходиться в центрі цього ланцюга.

Військова й оборонна потужність Польщі ґрунтується на співпраці із США та НАТО. Проте проблеми з США виникають на тлі безкомпромісних реформ Варшави у сферах судової влади та ЗМІ, що завдає шкоди інтересам американського бізнесу. Зростає також і дипломатична напруга з новою президентською адміністрацією Джо Байдена (наприклад, недавнє небажання Варшави схвалити Марка Бжезіньського як посла США в Польщі).

Україна віддавна сприймалася в Польщі як перспективний партнер, але її рідко запрошували у регіональні структури (спів-)ініційовані Варшавою. У 1990-тих, Україна намагалася вступити, але її не прийняли у Вишеградську Групу. Проект НАТО-Біс, запропонований президентом Лехом Валенсою, виявився нереалістичним

й також не зміг глибше інтегрувати Україну в Захід. Мрії про регіональний альянс Intermarium (побудований навколо польсько-українського “двигуна”) ніколи серйозно не сприймалися політичними елітами жодної зі сторін. Нарешті, ІТМ здебільшого зосереджена на розподілі та адмініструванні коштами ЄС, до яких Україна не має прямого доступу.

Яку безпекову підтримку надає Польща Україні в світлі агресії Росії?

Російська агресія в Криму та на Донбасі посилила польсько-українське співробітництво в галузі безпеки. Однак більшість заходів відбувається в структурах НАТО, а не в спеціалізованих двосторонніх (або тристоронніх) форматах, таких як ЛитПолУкрбриг чи Люблінський трикутник. Діяльність під егідою НАТО охоплює, перш за все, продажі озброєння, розвиток технологій, військову підготовку та інституційні контакти (обмін інформацією між органами державної безпеки).

З початком кризи в Україні, Польща тісно моніторила події, але поводилася обережно.У лютому 2014 року, Радослав Сікорський, тодішній міністр закордонних справ Польщі, був посередником у переговорах між парламентською опозицією та президентом Віктором Януковичем. Пізніше, коли вибухнула війна на Донбасі, українські волонтери масово ринулися до Польщі, щоб купити засоби захисту та транспорт для добровольчих батальйонів. Сьогодні офіційна Варшава послідовно виступає проти завершення російського проекту “Північний потік — 2,” який загрожує енергетичній безпеці України, й лобіює необхідність надати Україні План дій щодо членства в НАТО. У свою чергу, президент Дуда регулярно наголошує на терміновості відновлення українського суверенітету над окупованими територіями, зокрема Кримом (і тут можна згадати його позицію під час саміту Кримської Платформи).

Окремо слід згадати про ЛитПолУкрбриг. Це спеціалізована бригада, сформована в 2009 році, яка нараховує 4 500 військових з Литви, Польщі та України. Хоча бригада сертифікована як бойовий підрозділ за стандартами НАТО, вона передовсім важлива з політичних та стратегічних міркувань. Вона є своєрідною “військовою школою,” базованою в Польщі, в якій нова еліта української армії навчається та інтегрується у західні структури безпеки.

Яким чином Польща стала однією з найпопулярніших країн призначення для українських мігрантів? Як можна охарактеризувати внесок українців у сучасне польське суспільство?

Польща завжди була цільовою державою для багатьох українців. У 1990-х роках, приватні підприємці та торговці регулярно перетинали західний кордон України. В пост-2004 епоху, після розширення ЄС, українські робітники спокусилися більш високими зарплатами в Польщі; вони також ринулися заповнювати новостворені вакансії після того, як тисячі поляків емігрували до Великобританії.

Угода про асоціацію з ЄС, підписана в 2014 році, робить подорож українців до Польщі ще простішою. Однак характер міграції поступово змінюється. Так, частка робітників залишається незмінно високою, але їх віднедавна супроводжують ще й студенти та молоді підприємці. “Витік мізків” посилюється. Польща видається багатьом їхньою “ідеальною Україною” з кращими умовами для бізнесу, прозорим законодавством, привабливою освітою та зрозумілим культурним середовищем.

Зростання міграції до Польщі призводить до різкого збільшення кількості українських спільнот за кордоном. Навіть більше — деякі натуралізовані українці балотуються на посади в національних та місцевих урядах та адміністраціях.

За даними польської влади (статистики ZUS), у 2020 році в Польщі було зареєстровано понад 1,3 мільйона українців; понад пів мільйона з них сплатили податки того ж року, що стало помітним вливанням в бюджети різних рівнів. При цьому українці є частими жертвами структурного насильства в Польщі: вони регулярно

зіштовхуються з бюрократичними перешкодами (зокрема повільними процедурами легалізації перебування), далеко не всі можуть скористатися польськими соціальними програмами.

Чи можна все ще назвати Польщу найпослідовнішим адвокатом України на Заході після перемоги консервативних сил на останніх виборах?

Незалежно від намірів та цілей, Польща не може повністю відректися від доктрини Гедройця. Дійсно, політика щодо України після 2015 року змінилася, але вона не могла кардинально змінитися. Три вищезгадані фактори, що визначають польсько-українські відносини, зберігають свою релевантність при кожному уряді.

Від 2015 року, після перемоги *Закону і Справедливості*, Польща стала “занадто правою,” щоб бути зразковим й високоефективним адвокатом України на Заході. Я вже не згадую про те, що Польща сама потребує адквокатів через болісну критику своїх реформ з боку Брюсселя чи Вашингтона. В цьому світлі деякі українські аналітики й політичні діячі вважають, що Литва нещодавно змінила Польщу як головного адвоката України (не в останню чергу тому, що литовці та українці не поділяють історій кровопролиття). Однак, навіть якщо останнє містить зерно правди, воно не означає, що Польща втратила свою стратегічну роль для України. Це також не означає, що польські дипломатичні зусилля — найбільшої держави на східному фланзі ЄС — слід як-небудь применшувати.

Фото: © Олександра Кушнір

* Ассен Слім — професор університету INALCO.

Retour en haut de page

date créée
01/09/2021
Champs de Méta
Auteur-article : Assen Slim*